

НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА ЯК ПРЕДМЕТ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Загороднюк С. О.

Стаття присвячена визначенню поняття та аналізу сутності неправомірної вигоди як предмету корупційних злочинів згідно з кримінальним законодавством України.

Ключові слова: корупція, корупційні діяння (злочини), неправомірна вигода, службова особа.

Статья посвящена определению понятия и анализа сущности неправомерной выгоды как предмета коррупционных преступлений в соответствии с уголовным законодательством Украины.

Ключевые слова: коррупция, коррупционные деяния (преступления), неправомерная выгода, должностное лицо.

Article is devoted to the definition and analysis of the essence of unlawful benefits as a subject of corruption crimes in accordance with Ukrainian legislation.

Keywords: corruption, corruption offenses (crimes), undue advantage, officer.

Злочини з ознаками кримінальної корупції складають близько 7,65 % від всієї кількості кримінальних справ.

Корупційні злочини, предметом яких є неправомірна вигода, є не достатньо дослідженими й для розслідування злочинів з такими складами злочинів потрібно сформулювати відповідну методику.

Оглядаючи наукову літературу про корупційну злочинність, слід звернути увагу на дві сторони корупції як соціального явища [1].

Перша сторона корупції характеризується діянням особи, зазначеної в ч. 1 ст. 4 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”, яке пов’язане з використанням можливостей особи з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки або пропозиції неправомірної вигоди для себе чи інших осіб [2].

Друга сторона корупції характеризується обіцянкою, пропозицією чи наданням неправомірної вигоди особі, зазначеної в ч. 1 ст. 4 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” або на її вимогу іншим особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов’язаних із цим можливостей [2].

Якщо розглядати причини латентності, використовуючи як приклад першу сторону корупції, так звану “пасивну корупцію”, то в цьому разі службові особи вчиняють діяння для реалізації умислу на одержання неправомірної вигоди. Тобто службова особа всіляко намагається отримати неправомірну вигоду. І тут залежить вже від іншої особи, чи “йти на контакт” і сприяти процвітанню корупції, чи повідомити правоохоронні органи. Але є такий нюанс, який полягає в тому, що службова особа вчиняє ці діяння на користь іншої особи, намагаючись вирішити її питання, надати допомогу, але очікуючи після цього неправомірну вигоду. Слід звернути увагу на те, що в цьому разі ініціатива йде від осіб, які пропонують, обіцяють або надають неправомірну вигоду з метою схилити службову особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень і можливостей,

пов’язаних зі службовим становищем. Тобто службова особа може прийняти пропозицію або ж повідомити правоохоронні органи [3].

Суспільна небезпека неправомірної вигоди визначається тим, що особа, використовуючи свої службові повноваження в злочинних цілях, може заподіяти серйозну шкоду функціонуванню державного апарату, економіці країни, правам та інтересам громадян, підірвати авторитет відповідних установ. Разом з тим, термін “неправомірна вигода” використовується в правовій системі України досить незначний час, отже, ефективність застосування цієї новели не досліджена відповідною мірою, про що може свідчити той факт, що на сьогодні ще немає науково-правової доктрини стосовно статей, де предметом злочину є неправомірна вигода.

Під корупцією розуміється діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, яка спрямована на протиправне використання наданих їм службових повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг.

Корупційними діяннями є:

1) незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв’язку з виконанням таких функцій матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, зокрема прийняття чи одержання предметів (послуг) шляхом їх придбання за ціною (тарифом), яка є істотно нижчою від їх фактичної (дійсної) вартості;

2) одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, кредитів або позичок, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому пільг чи переваг, не передбачених чинним законодавством.

Відповідно до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” від 07.04.2011 р. корупцією є використання особою наданих їй службових повноважень і пов’язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов’язаних із цим можливостей [2].

Відповідно до Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення” від 07.04.2011 № 3207-VI у статті 364-1, 365-2, 368-2, 368-3, 368-4, 369-2 Кримінального кодексу України було введено “неправомірна вигода”, як предмет злочину [4].

Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність зі стандартами конвенції про боротьбу з корупцією” від 18.04.2013 № 221-VII зазначена неправомірної вигоди як предмету злочину поширилося й на статті 368, 369, 370 та на статтю 354 КК України [5].

Неправомірною вигодою можуть бути будь-які матеріальні цінності (гроші, продукти, предмети побутової техніки й інші речі), майнові блага (надання

путівки в санаторій, ремонт квартири та ін.), пільги, послуги, нематеріальні активи, які, без законних на те підстав, обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову. Вказівка законодавця на певні видові ознаки предмета (визначення на рівні виду) означає, що будь-який предмет цього виду чи відповідний нематеріальний актив та інше має однакове правове значення.

Наприклад, цілком очевидно, що на відповідальність за одержання неправомірної вигоди не впливає те, які матеріальні цінності (гроші, товари й ін.) передано як предмет неправомірної вигоди. Інше могло б привести до необґрунтованого захарачення кримінального закону перерахуванням предметів, встановлення яких і без цього не становить труднощів на практиці. Нарешті, у певних випадках, просто неможливо дати такий вичерпний перелік ознак предмета злочину, наприклад, коли практична діяльність людей зумовлює появу все нових і нових предметів [8].

Неправомірна вигода - родове поняття, яке охоплює чотири, нерозривно пов'язаних між собою, складі злочину: підкуп працівника державного підприємства установи чи організації (ст. 354 КК України), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), провокація підкупу (ст. 370 КК України), пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України). Підкуп працівника державного підприємства установи чи організації (ст. 354 КК України) - пропозиція чи обіцянка працівнику державного підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, надати йому, або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення чи не вчинення працівником будь-яких дій з використанням становища, яке він займає, в інтересах того, хто пропонує, обіцяє, чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи.

Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) - прийняття службовою особою від іншої особи матеріальних цінностей, отримання майнових вигод чи користування послугами майнового характеру за виконання чи невиконання в інтересах того, хто їх дає чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища.

Провокація підкупу (ст. 370 КК України) - провокація підкупу, тобто свідоме створення службовою особою обставин і умов, що зумовлюють пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду.

Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України) - пропозиція службовій особі надати їй або третій особі неправомірну вигоду за вчинення чи не вчинення службовою особою в інтересах того, хто пропонує або обіцяє неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища.

Послуги, пільги, переваги, які не мають матеріального змісту (похвальна характеристика чи виступ у пресі, надання престижної роботи та ін.), не можуть визнаватися предметом злочину. Одержання такого характеру послуг, пільг чи переваг може розцінюватися як

інша (некорислива) зацікавленість при зловживанні владою чи службовим становищем і за наявності підстав кваліфікуються за відповідною частиною ст. 364 КК України [3]. Предмет неправомірної вигоди може бути переслано поштою, внесено на особистий рахунок у банку. Він також може передаватися в більш завуальованій формі (наприклад, умисний програв грошей у карти, передавання грошей, майна у вигляді подарунку, давання грошей у борг без подальшого повернення, продаж цінного майна за безцінь, і, навпаки, придбання майна, яке не становить цінності, за велику грошову суму).

Грошові кошти - це особливий товар, що є загальною еквівалентною формою вартості інших товарів. Грошові кошти використовуються як засіб платежу. До них належать:

- національна валюта України - паперові грошові знаки та розмінна металева монета, випущені Національним банком України, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України;

- іноземна валюта - іноземні паперові грошові знаки, казначейські білети, металева монета, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави.

Майно - загальний термін, яким охоплюється одна річ чи сукупність речей, одне право чи сукупність прав, а також майнові обов'язки, які особа має в договірному чи недоговірному зобов'язанні. Майнові права - це узагальнена назва прав, заснованих на майновому інтересі, які існують у структурі різноманітних правовідносин. У договірних зобов'язаннях майновим є право вимоги кредитора. У недоговірних зобов'язаннях, що виникли в результаті протиправної поведінки, таким є право потерпілого на відшкодування матеріальної та моральної шкоди [3].

У Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції у п. d ст. 2 поняття "майно" означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них [6].

Переваги - це додаткові матеріальні чи інші вигоди або можливості, які суб'єкт має порівняно з іншими, які ставить його на нерівне становище з іншими особами. Переваги, як приклад, можуть полягати у праві на позачергове або першочергове одержання матеріальних благ чи послуг або пільг, які належать особі по закону. Надання незаконних переваг полягає в тому, що вони надаються особі, яка не має на них права, і при цьому порушуються інтереси інших осіб.

Пільги - це соціальні та інші пільги, встановлені законодавством для різних категорій осіб, що полягають у звільненні їх від певних обов'язків, або, іншими словами, у наданні додаткових можливостей майнового чи немайнового характеру. До майнових належать пільги, що надаються у виді додаткових виплат, повного або часткового звільнення окремих категорій громадян від обов'язкових платежів. Немайновими вважаються пільги у виді додаткових оплачуваних відпусток, скорочення робочого часу тощо.

Послуги - це здійснювана на замовлення споживача й з метою задоволення його особистих потреб діяльність з надання чи передачі споживачеві певного, визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, або результат економічної діяльності, яка не створює

товар, але продається та купується під час торговельних операцій.

Нематеріальні активи, відповідно до Податкового кодексу України - це право власності на результати інтелектуальної діяльності, зокрема, промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном і майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, зокрема набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном і майновими правами.

Поняття "хабар" і "неправомірна вигода" відрізняються між собою тим, що хабар - це незаконна винагорода, яка має виключно матеріальний характер (гроші, матеріальні цінності, документи, які надають право отримати майно, будь-які дії майнового характеру та ін.), а неправомірна вигода може бути як матеріальною, так і нематеріальною (переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи тощо) [7]. Отже, складається ситуація, за якої неможливо визначити значний, великий і особливо великий розмір неправомірної вигоди, якщо її предметом будуть окремі послуги, пільги чи переваги нематеріального характеру (як це наразі вже має місце при кваліфікації злочинів, передбачених статтями 368-2, 368-3, 368-4, 369-2 КК) [8].

Наше суспільство знаходиться весь час у русі й законодавець, слідкуючи за цим рухом, визначає певні рамки, за які цей рух не має виходити. Тому після внесення змін у законодавство по боротьбі з корупцією потрібно дослідити всі заборони, правила та інструкції, щоб з'ясувати їх зміст, зрозуміти, як їх дотримуватись та як виявляти порушників.

Література

1. Киричко В.М. Кримінальна відповідальність за корупцію / І.М. Киричко. -Х.: "Право", 2013. -424 с.
2. Закон України "Про засади запобігання і протидії корупції". Відомості Верховної Ради України. - 2011. -

№ 40. - 404 с.

3. Савченко А.В., Кришевич О.В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг / Науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України за заг. ред. д.ю.н., проф. В.І. Шакуна. - К.: Алерта, 2012.

4. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення" 07.04.2011 № 3207-VI. // Відомості Верховної Ради України. - 2011. - № 41. - 414 с.

5. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність зі стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією" від 18.04.2013 № 221-VII // Відомості Верховної Ради. - 2014. - № 10. - 119 с.

6. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією ETS173 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2007. - № 47-48. // Конвенцію ратифіковано із заявою Законом № 252-V (252-16) від 18.10.2006. // ВВР. - 2006. - № 50. - 497 с.

7. Тютюгін В. Новели кримінального законодавства щодо посилення відповідальності за корупційні злочини: вирішення проблеми чи проблеми для вирішення / В. Тютюгін // Юридичний вісник України.- 2010. - № 5-6. - С. 6.

8.Бондаренко А.С. Поняття "неправомірна вигода": аналіз міжнародного та вітчизняного підходів // УДК 343.3 (043.2) - С. 223. - [Електронний ресурс]: <http://conference.nau.edu.ua/index.php/SUO/vnvpk/paper/viewFile/531/326>

Загороднюк С.О.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології

ОДУВС

Надійшла до редакції: 22.03.2014

УДК 343.985343.4

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОФІЛЬ УСПІШНОГО ОПЕРУПОВНОВАЖЕНОГО КАРНОГО РОЗШУКУ

Лифар І. В.

Яковенко С. І.

У статті викладені теоретичні положення та фактичні дані, які дозволили описати вісім варіантів психологічного профілю успішних оперативних працівників кримінальної міліції, варіанти профілів менш успішних.

Першу, найчисленнішу групу (25 %) склали особи імпульсивно-агресивної спрямованості з кодом за опитувальника СМДО (в адаптації Л.М. Собчак) "9-4": їм властиві гіперактивність, сміливість і рішучість, швидкість (але не завжди правильність) прийняття рішень. Рівень професіоналізму таких працівників експертами оцінюється як середній і високий.

Друга група працівників (20 %) має в профілі пік на шкалі 9 і низькі бали за шкалою "0". Їхня професійна успішність середня і висока.

Третю групу (15 %) становлять особи, в яких у психологічному профілі підвищені шкали 2, 7 і 0. Їм властиві підвищена тривожність, знижена самооцінка, безініціативність. Рівень професіоналізму - середній.

Четверту групу (10 %) складають особи з поєднан-

ням підйомів на 7 і 8 шкалах; їм властиві тривожність, утруднення в міжособистісних контактах, непослідовність в діях і думках. Рівень професіоналізму - середній і низький.

П'ята група (10 %) мають підйоми на шкалах 2 і 4. Це так званий депресивно-імпульсивний тип, їх професіоналізм середній і високий.

Шосту групу (10 %), складають особи з піками на шкалах 4-8, схильні до недовіри та уникнення близьких стосунків з людьми. Професійний рівень оцінюється як високий і середній.

Сьому групу (5 %) складають особи з піками на 8 і 9 шкалах профілю. Професійний рівень таких працівників оцінюється як середній і низький.

Представники восьмої групи (5 %) характеризувались піками профілів 2-9, 6-9, 4-7. Професійний рівень оцінюється переважно як середній.

Дослідження дозволило виділити чотири типові профілі "неуспішних" працівників. Вважаємо ці дані корисними для профорієнтаційної роботи.

© І.В. Лифар, С.І. Яковенко, 2014